

Полевікова О.Б., Шурда Ж.І. Дослідження проблеми патріотичного виховання дітей у сучасному просторі дошкільної освіти України / О.Б.Полевікова, Ж.І.Шурда // ADVANCES OF SCIENCE: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018 [Electronic resource] / Editors prof. L.N. Katjuhin, I.A. Salov, I.S. Danilova, N.S. Burina. – Electron. txt. d. (1 файл 18,7 MB). – Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Můstek – Ukraine, Kyiv: MCNIP, 2018. - С.340-348.

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ
ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
У СУЧАСНОМУ ПРОСТОРІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

ПОЛЄВІКОВА О.Б.

polevikov@list.ru

доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти

ШУРДА Ж. І.

zshurda96@gmail.com

студентка 471 групи

педагогічного факультету

Херсонський державний університет

м.Херсон, Україна

Ідея патріотизму завжди була і залишається основою консолідації суспільства, адже патріотизм є джерелом духовних і моральних сил та здоров'я суспільства, його життєздатності, які найбільш яскраво проявляються у переломні моменти розвитку, в періоди важких випробувань. Повноцінне життя в суспільстві і державі неможливе, якщо система виховання підростаючого покоління позбавлена моральних основ, любові до Батьківщини.

Ця проблематика є актуальною для сучасних вітчизняних дослідників (О. Вишневський, В. Кузь, Ю. Руденко, М. Сметанський, М. Стельмахович, Б. Ступарик; К. Чорна та ін.). Психологічні аспекти формування етнічної самосвідомості – предмет досліджень І. Беха, Й. Боришевського, О. Киричука та ін.

У тісному зв'язку з патріотичним вихованням дітей та молоді розглядаються питання полікультурного виховання, метою якого є формування етики міжкультурних взаємин. Зокрема, такий ракурс патріотичного виховання обґрунтували Н. Миропольська, Г. Розлуцька, О. Сухомлинська та ін.

На сучасному етапі розвитку України виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей [10].

Важливе значення для розроблення сучасних підходів та методів формування у дітей старшого дошкільного віку елементів національної самосвідомості та патріотизму мають концепції розвитку українського дошкілля, розроблені Л. Артемовою, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Калуською, О. Кононко, Н. Лисенко, Т. Поніманською та іншими.

Серед досліджень, проблематика яких торкається підготовки майбутнього педагога до патріотичного виховання, варто зазначити наукові праці І. Албутової, А. Леоненка, С. Терпелюк, Т. Філімонової та ін.

2016 року в Україні створено програму національно-патріотичного виховання дошкільнят (автори: І. Кичата, О. Каплуновська, Ю. Палець).

Програмові завдання охоплюють такі напрями роботи педагога:

- формування любові до рідного краю (почуття причетності до рідного дому, сім'ї, дитячого садка, міста);
- ознайомлення дітей з історією, життям і побутом народу України у минулому і сьогодні;
- сприяння усвідомленню важливості духовно-моральних взаємин між людьми;
- виховання поваги до культурної спадщини народу та сучасного мистецтва;
- формування розуміння власних національних особливостей та толерантного ставлення до представників інших народів, культур і традицій, до однолітків, батьків, сусідів, інших людей;

- культивування кращих рис української ментальності – волелюбства, справедливості, доброти, чесності, працелюбності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури.

Особливість програми – орієнтація на сучасне життя й реалії, у яких живуть нинішні діти [5].

Становлення особистості в цілому, її етнічної ідентифікації та культурного самовизначення найбільш ефективно здійснюється в дитинстві [3]. У цей період, на думку багатьох авторів, відбувається становлення національного характеру, прищеплюється любов до вітчизняної культури, розвивається почуття поваги до інших культур (І.Д.Бех, А.М.Богуш, Т.І.Поніманська ін.).

Патріотизм (грец. *paths* – батьківщина) – любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу [7].

Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності – віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином. Як синтетична якість, патріотизм охоплює емоційно-моральне, дієве ставлення до себе та інших людей, до рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства [7].

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання [7].

Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята.

Основними напрямками патріотичного виховання є:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про людство [7].

Бути патріотом, любити Батьківщину, – слушно зазначає академік І.Д.Бех, – означає не просто любити національний характер свого народу, а й духовність цього національного характеру і водночас характер його духу. Для того, щоб бути патріотом, любити батьківщину і зливатися з нею почуттями, волею та життям, потрібно відчувати духовне життя народу і творчо зміцнювати себе як його частку, тобто прийняти, наприклад, українську мову, українську історію, Українську державу, українську пісню, українське історичне світосприйняття як свої власні [2, с.218].

Науковець подає таке визначення: «Патріотизм – особливе безумовне (тобто засноване не на зовнішньому підкріпленні, а на внутрішньому прагненні) й високосмислове (не меркантильне) почуття-цінність, яке характеризує позитивне ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе» [3, с.2].

Отже, патріотизм як основа сучасного виховання дітей передбачає формування національної свідомості та самосвідомості, тобто виховання любові до рідної землі, до свого народу, готовності до праці в ім'я України, освоєння національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, формування почуття гідності й гордості за свою Батьківщину. Саме плекання національної свідомості й самосвідомості, прищеплення моральних ідеалів та ціннісних орієнтирів починається з раннього дитинства, з перших років життя дитини.

Патріотичне почуття за своєю природою – інтегральне, оскільки об'єднує в одне ціле всі сторони розвитку особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, фізичну.

Воно формується поступово під впливом навколишнього середовища та інших виховних чинників. Бути патріотом – означає любити материнську мову, свій дім, батьків і усіх людей, природу рідного краю, звичаї, шанувати традиції народу, людську працю, прагнути не лише зберігати духовні скарби народу, а й примножувати їх. Саме ці проблеми і є визначальними у громадському вихованні дітей дошкільного віку.

Патріотизм – це, образно кажучи, сплав почуття й думки, осягнення святині - Батьківщини – не тільки розумом, а й передусім серцем...

Патріотизм починається з любові до людини.

Патріотизм починається з колиски

(Василь Сухомлинський)

Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації. Патріотичне виховання – складова національного виховання, головна мета якого – становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин.

Мета патріотичного виховання – це виховання свідомого громадянина, патріота, набуття дошкільниками соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємин, формування в дітей потреби та уміння жити в громадському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної культури.

Патріотичне виховання в ЗДО спрямовується на залучення дошкільників до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей вітчизняної та світової культури. Воно здійснюється на всіх

етапах виховання в закладі дошкільної освіти, забезпечується всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності і культури, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на процвітання України. В основу виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і ЗДО, наступності та спадкоємності поколінь [10].

Дитина набирається вражень та знань про навколишнє: про близьких людей, про свою милу Батьківщину, які залишають у душі її незабутні спогади на все життя. З ранніх років закладати в малюка готовність захищати й примножувати здобутки народу, рідного краю. Як відомо, у житті є різні цінності. Але є й такі святині, які ні з чим не можна зіставити і порівняти. Вітчизна, відданість рідній землі й народові.

Звертаючись до фундатора національного дошкільного виховання – Софії Русової, академік А.Богущ також аналізує проблеми сьогодення та зазначає шляхи їх подолання [4].

Спираючись на опрацювання проблеми національного дошкільного виховання в роботах С.Ф. Русової та в працях дослідників її наукової спадщини – Л.В. Артемової, А.М. Богущ, З.Н. Борисової, О.Т. Губка, І.В. Зайченка, Н.П. Калініченко, Є.І. Коваленко, Н.Б. Копиленко, Н.В. Маліновської, М.І. Мельничук, З.І. Нагачевської, О.В. Проскури, Т.І. Поніманської, І.М. Пінчук, В.Ф. Сергєєвої, О.В. Сухомлинської та ін., нами були виділені педагогічні пріоритети теоретичного доробку вченої в аспекті формування національного образу «Я» в сучасному просторі дошкільної освіти [6].

Основними умовами ефективної реалізації завдань національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти є такі:

– організація розвивального середовища (природного, соціального, предметно-культурного);

- належне програмно-методичне забезпечення освітнього процесу (необхідними програмами, навчально-методичною, художньою літературою, методичними розробками тощо);
- інтегрування в освітньому процесі різних форм роботи з дітьми, методів, засобів педагогічного впливу, видів дитячої діяльності; систематичне вивчення стану освітньої роботи, її результативності;
- оптимізація методичної роботи з кадрами, в тому числі із застосуванням сучасних засобів інформування з професійних питань, використанням інтерактивних форм підвищення фахової майстерності педагогів закладу;
- зв'язок з іншими навчальними закладами, науковими установами, музеями, громадськими, волонтерськими організаціями тощо;
- співпраця з батьками вихованців у питаннях психолого-педагогічної просвіти, залучення до участі в освітньому процесі дошкільного закладу;
- своєчасна і дієва допомога з боку управлінських, методичних служб різних рівнів [9].

Виходячи з психологічних особливостей дошкільнят, виховний процес спочатку має ґрунтуватися на механізмах наслідування та навіювання, але, починаючи з четвертого року життя, перевагу слід віддавати механізмам особистісної свідомості та самосвідомості, залучаючи дитину до аналізу моральних цінностей, розв'язання певних моральних проблем [3, с.3].

Важливими є міркування І.Беха: «Патріотизм маємо розглядати не лише як почуття, а і як значущу цінність у системі ціннісних орієнтирів суспільства й окремої людини. За своєю внутрішньою структурою це розумово-емоційне утворення. Розумова складова надає йому усвідомленості, а емоція – сенсу, суб'єктивної значущості. Саме завдяки такому поєднанню формується будь-яка цінність, адже без цього дитина набуває лише знання про важливість любові до Батьківщини, яке не спонукає її до конкретного вчинку» [3, с.3].

Отже, уся складність процесу виховання патріотизму пов'язана не з набуттям знання про нього (воно не є складним для засвоєння), а з наданням йому відповідного сенсу через емоційне переживання.

Щоб патріотичне почуття трансформувалося в патріотичні дії, педагог має забезпечити «зустріч» вихованця з реальним патріотизмом, тобто із ситуацією, коли це почуття проявляється у формі конкретних дій у реальному житті дитини. Важливо показати малюкові, які патріотичні вчинки він може здійснити сам (наприклад, подарувати свою іграшку дитині з родини, що переїхала з зони АТО; прибрати свій двір тощо), та дати можливість відчутти позитивні результати своїх дій (вдячність, радість дини, схвалення сусідів тощо).

Таким чином, аналіз психолого-педагогічних досліджень проблеми патріотичного виховання в сучасному просторі дошкільної освіти засвідчив, що почуття патріотизму – одна з провідних цінностей, що мають сформуватися в дитини. Без цього її соціальне життя буде неповноцінним, вона не матиме можливості повністю самореалізуватися в суспільстві. Важливим у цьому процесі є спонукання вихованця до патріотичних учинків, аналіз їх здійснення і досягнутого результату (практична користь для людей, духовна користь для себе); демонстрація педагогом задоволення від дій вихованця [2, с.3].

Використана література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук. кер.: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф., д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т. С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. – К.: Видавництво МОН, 2012. – 26 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості: Підручник [Текст] / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.

3. Бех І. Патріотизм має бути дієвим. Сучасний підхід до патріотичного виховання [Текст] / Іван Бех // Дошкільне виховання. – 2016. - № 8. – С.2-3.

4. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку. Концепція Софії Русової та сьогодення [Текст] / Алла Богуш // Дошкільне виховання. – 2016. – № 2. – С.2-5.

5. Каплуновська О. Створено програму національно-патріотичного виховання дошкільнят [Текст] / Олена Каплуновська // Дошкільнє виховання. – 2016. - № 8. – С.11.

6. Полєвікова О.Б., Шурда Ж.І. Концепція Софії Русової як теоретичне підґрунтя формування національного образу «Я» дитини [Текст] / О.Б.Полєвікова, Ж.І.Шурда // Zbiór artykułów naukowych.IV Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji " Educational Sofia Rusova heritage in the context of contemporary Elementary Education " (01.11.2016 - 02.11.2016) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. - Str.41-43.

7. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка : [підручник] – 3-тє вид., випр. [Текст] / Т.І.Поніманська. – К : «Академвидав», 2015. – 448 с.

8. Примушко Н., Серга Т. Україна – це ми! З досвіду патріотичного виховання дітей [Текст] / Наталія Примушко, Тамара Серга // Дошкільнє виховання. – 2016. - № 8. – С.8-10.

9. Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах. Інструктивно-методичні рекомендації (Додаток до листа МОН України від 25.07.2016 № 1-9/396) [Текст] // Дошкільнє виховання. – 2016. - № 9. – С.11-15.

10. Савченко Л.Л. Патріотичне виховання дітей як один з пріоритетних напрямів виховної роботи у ДНЗ / Л.Л. Савченко // Сучасні наукові дослідження у психології та педагогіці – прогрес майбутнього : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 – 23 травня 2015 р.). – Одеса, 2015. – С. 65–69.

11. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [Електронний ресурс] / МОН України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580/2015> .